

O živinoreji v Kmetovalcu v letu 1910

Leta 1910 je izhajal sedemindvajseti letnik strokovne revije Kmetovalec in od pričetka njegovega izhajanja je letos 126 let. Ponovno spomnimo, da je bil v prvih desetletjih njegov urednik gospod Gustav Pirc, tajnik Kranjske kmetijske družbe, in lani smo praznovali 150-letnico njegovega rojstva. Prvi urednik je skrbel, da je bil Kmetovalec na visoki strokovni ravni in da je prihajal na domove številnih članov Kranjske kmetijske družbe. Njegova posebna zasluga je, da je kmetijsko družbo približal kmetom in zelo povečal število njenih članov (na 10.000 v letu 1912) ali povedano drugače, tako je revija Kmetovalec našla pot v številne kmečke domove. Njegove zasluge predvsem za kranjsko kmetijstvo so neprecenljive. Žal predlog, da bi se mu sedanja kmetijska srenja oddolžila vsaj s skromno spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši v Škofji Loki, ne najde in ne najde plodnih tal.

Kaj so takrat v 27. letniku leta 1910, pred 100 leti, pisali o živinoreji? V letnem kazalu je navedeno pod »Živinoreja« 32 članov in izbrali smo jih nekaj, da bomo lahko presodili strokovni utrip tistega časa. V pojasnilo bomo zapisali še kakšno novico iz drugih revij in na koncu dodali spisek v letu 1910 izdanih strokovnih knjig in tiskov na področju živinoreje. Tudi letos želi ta sestavek spodbuditi k raziskavam zgodovinskega razvoja slovenske živinoreje.

PREDSTAVITVE

1. Bibliografija izbranih objav na področju živinoreje v Kmetovalcu v letu 1910

- Razglas (žrebeci). 27(1910)22, str. 228, Kmetovalec
Uradni razglasi (prašiči, biki, hlevi). 27(1910)5, str. 59 - 60, Kmetovalec
Molža s strojem. 27(1910)14, str. 141 - 143, Kmetovalec
Živinozdravniške razmere na Kranjskem in nasvet, kako bi se dale izboljšati. 27(1910)22, str. 218 - 220, Kmetovalec
Vzorčen načrt za majhen goveji hlev. 27(1910)9, str. 91 - 93, Kmetovalec
Važnost zanesljivega štetja živine. 27(1910)23, str. 231, Kmetovalec
Razstava govedi, prašičev in perutnine v Kandiji. 27(1910)19, str. 187 - 189, Kmetovalec
Prezračevanje hlevov. 27(1910)5, str. 51 in 6, str. 63 - 65 in 7, str. 73 - 74 Kmetovalec
Pravilen način prezračevanja govejega hleva. 27(1910)5, str. 49 - 51, Kmetovalec
O hlevski toplini. 27(1910)2, str. 15 - 16, Kmetovalec
Notranja ureditev govejega hleva po holandskem načinu. 27(1910)15, str. 149 - 150, Kmetovalec
Gombač, Fr. Načrt vzornega govejega hleva. 27(1910)8, str. 81 - 85, Kmetovalec
K zboljšanju govejih hlevov. 27(1910)10, str. 99 - 101, Kmetovalec

- Pirc, Gustav. Kaj se da pri govedoreji doseči. 27(1910)4, str. 34 - 35, Kmetovalec
Govedoreja na Dolenjskem. 27(1910)17, str. 169 - 171, Kmetovalec
Ameriški goveji hlevi in njih notranja oprava. 27(1910)22, str. 217 - 218, Kmetovalec
Ameriški goveji hlevi. 27(1910)23, str. 229 - 231, Kmetovalec
Ameriški notranja oprava govejih hlevov. 27(1910)24, str. 238 - 239, Kmetovalec
PIRC, Gustav. Kdo je umen živinorejec ali živinorejec sploh. 27(1910)3, str. 24-25, Kmetovalec.
Deželne naprave za povzdigo prašičerje na Kranjskem. 27(1910)5, str. 51 - 54, Kmetovalec.
Najlepša goveja živina na Kranjskem. 27(1910)12, str. 119 - 121, Kmetovalec.

2. Osrednji sestavek:

PIRC, Gustav. Kdo je umen živinorejec ali živinorejec sploh? (27(1910)3, str. 24-25, Kmetovalec)

Članek »Kdo je umen živinorejec ali živinorejec sploh?«, ki ga je napisal urednik revije in hkrati tajnik Kranjske kmetijske družbe gospod Gustav Pirc, štejemo za osrednjega v letu 1910. Že uvodoma je povedal veliko:

Živinoreja je del kmetijstva in je, kakor ta, obrt, oziroma umetnost.

Če naj obrt ne bo šušmarija, potem jo je treba znati in obrtnik mora dobrega poznati ne le svoj poklic, temveč tudi sirovine in priprave, ki jih v svoji obrti rabi.

Pri živinorejski obrti je poznanje njenega bistva, sirovin in priprav, dokaj težje kakor je pri kateri drugi ali celo rokodelski obrti.

Živina ni stroj, temveč silno sestavljeno živo bitje, ki živi in uspeva edino le po naravnih zakonih, ki jih živinorejec mora poznati, če naj živinorejo uspešno goji.

Za umno živinorejo je znanstvena naobrazba neobhodno potrebna. Kdor nima vsaj osnovnih pojmov tozadevnega znanstva, ta se ne more imenovati živinorejec, ampak je preprosto lastnik živine, ki nima nobenega cilja, ki dela tjavendan, vzgaja, oskrbuje in razmnožuje živino dobro ali slabo, kakor je pač videl pri svojih pradedih ali sosedih.

In nadaljuje:

Poznavanje naravoslovnih zakonov, ki so podlaga umni živinoreji in ki jih je cela vrsta, je za umnega živinorejca neobhodno potrebna in mu morajo priti v kri in meso, če naj ne ostane navaden šušmar, ki prepušča vse le slučaju in sreči ali celo vražam. Ne rečem, da bi kmečki živinorejec vso živinorejsko znanost moral obvladati, a najpotrebnejše pa mora znati, če naj postane res živinorejec.

Če vse to upoštevamo, ali moremo potem dandanes pri nas govoriti o umnih živinorejcih? Ne in ne! Hvala Bogu, imamo že izjeme; a dokler naših kmetovalcev splošno ne vzgojimo na primerni znanstveni podlagi za umne živinorejce, šušmarili bomo s pospeševanjem živinoreje vsi skupaj tjavendan, kajti samo z navodili, recepti in denarnimi podporami ostanejo vsa prizadevanja neznatna.

In na koncu:

Ce naj z živinorejo napredujemo, naredimo našega kmetovalca za umnega živinorejca. V to svrhu ga moramo najprej vzgojiti. Dajmo mu znanstveno podlago, ki jo umna živinoreja zahteva. Osnovni zakoni umne živinoreje morajo preiti našemu kmetovalcu v kri in meso, potem se samodsebe iztrebijo neutemeljeni predsodki in vraže, in živinoreja bo procvitala kot zelo težavna obrt, ali celo kot umetnost, če jo vrhutega podpirajo poklicani činitelji s tistimi sredstvi in napravami, ki so za naše razmere primerne.

Prav nič ni za dodati. Gustav Pirc je že pred sto leti stavil na znanje in usposobljenost, kar velja za osnovo dobre in gospodarne živinoreje tudi v današnjem času. V zakonu o živinoreji (2002) je sicer dan velik poudarek usposabljanju, a so ta določila praktično razvrednotena s pravilniki, ki določajo za posamezna šolanja in usposabljanja skromna in premajhna števila ur ter nedorečena in neusklajena vsebina. Zanimivo je, da je bil v istem letu v Gospodarskem glasniku za Štajersko objavljen članek »Naravna reja živine«, ki govori o pomenu živalim prilagojene reje, kar se poudarja tudi v današnjem času, in avtor je med drugim zapisal:

Naših visoko oplemenitenih in požlahtnjenih živali, ki so kulturne, na moremo krmiti s tako in toliko krmo, kakršno imajo njene divje (naravne) pasme, pač pa bi se naj življenje vsaj onih živali, ki se mislijo dalje časa rabiti za pasmo in pleme, ohranilo tako naravno, da bi njeni od narave za posebne namene določeni organi ostali dalje časa porabni v te namene. V prvi vrsti bo torej naloga pravega živinorejca, ki si hoče svoje živino trajno ohraniti, da bo skušal povzdigniti življenjsko moč svoje živine.

Prav to, izboljševanje odpornosti in dolgoživosti domačih živali, je v ospredju vseh današnjih modernih rejskih programov.

3. Uradne vesti c. kr. kmetijske družbe kranjske. Seja glavnega odbora dne 30. decembra 1909 (27(1910)1, str. 9 - 10, Kmetovalec)

Letos bomo preskočili poročila o letnem občnem zboru c. kr.

Kmetijske družbe Kranjske in to nadomestili z izpiskom iz zapisnika seje glavnega odbora dne 30. decembra 1909. V njem najdemo tudi naslednjo zanimivost:

Zavod za preiskavo živil v Gradcu je v zmislu zakona glede prometa z živili pri nekaterih mlekarških zadrugah na Kranjskem pregledal vse mleko od zadružnikov, in sodišča so na podlagi tega zakona kaznovala več sto zadružnikov in vrhutega so jim zaračunila ogromne tožbene stroške. Ker po mnenju glavnega odbora vse to postopanje ni bilo pravilno, je glavni odbor sklenil, da se obrne na c. kr. ministrstvo za notranje posle s spomenico, ki se z njo utemeljeno ugovarja proti takemu postopanju in se istočasno naproši c. kr. kmetijsko ministrstvo za posredovanje, ker tako ravnanje utegne imeti zle posledice za razvitje mlekarškega zadružništva.

Za razumevanje gornjega je treba dodati, da je Avstroogrška leta 1896 sprejela zakon o prometu z živili, uvedla takomenovana preizkuševališča za živila in določila tudi potrebno izobraženost (zametki študija živilske tehnologije!).

4. Deželne naprave za povzdigo prašičereje na Kranjskem (27(1910)5, str. 51 - 54, Kmetovalec)

Članek poroča, da je kranjski deželni odbor sklenil za povzdigo prašičereje ustanoviti:

- zavode za plemenske prašiče – naloga: vzreja plemenskih merjascev in svinj za potrebe deželne postaje za plemenske merjasce; v pravilniku (14. členov) teh zavodov je bilo predpisano, da naj bo redno v čredi 10 plemenskih svinj in en plemenski merjasec tiste pasme, ki jo določi deželni odbor. Ta izroči zavodu plemenske svinje v starosti 3-12 mesecev po polovični ceni in merjasca, ki pa ostane v lasti deželnega odbora in ga ob letu zamenja z drugim, da tako prepreči sorodstvo živali. Lastnik deželnega zavoda za plemenske prašiče je bil dolžan voditi rodovnik, »spuščalni« zapisnik in drugo predpisano dokumentacijo. Dolžan je bil rabiti merjasca le za svoje plemenske svinje. Sploh pa ni smel pustiti v zavod nobenega tujega prašiča. Plemenski prašiči se morajo po predpisih deželnega odbora zaznamovati s črkami in s števili in jih je treba redno varstveno cepiti proti kužnim boleznim.
- postaje za plemenske prašiče – namen: preskrba posameznih okrajev in občin s plemenskimi prašiči, posebno deželne postaje za plemenske merjasce; v pravilniku (14. členov) je

bilo določeno, da naj ima postaja redno enega merjasca in 2-3 plemenskih svinj tiste pasme, ki jo določi deželni odbor. Merjasec se lahko spušča v prvi vrsti na domače plemenske svinje in tudi na tuje – na merjasca se računa na leto 40 svinj in določeno je bilo tudi, da se ne sme izkoriščati merjasca vsak dan ali celo večkrat na dan.

- postaje za plemenske merjasce – namen: vzdrževati plemenske merjasce tudi v krajih, kjer ni bilo deželnih postaj za plemenske prašiče; v pravilniku (8. členov) je določeno, da naj bo na postaji redno en merjasec tiste pasme, ki jo določi deželni odbor.

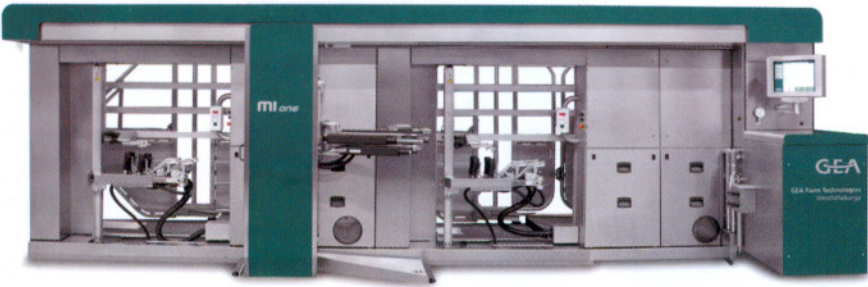
O namenu ustanovitve postaj za prašičjo rejo je poročal Kmetovalec že leta 1903,

GEA Farm Technologies

AVTOMATIZACIJA V HLEVU

Robot za molžo krav **mi ONE** -Multiboks
(molža do 250 krav)

FENIKS d.o.o.
Francetova 6, 2380 Slovenj Gradec,
Tel.: 02/88 41 619, info@feniks-sg.si

• Molža • Krmljenje • Hlajenje • Hlevska oprema •
• Strokovno svetovanje in projektiranje • ProMilk •
• nega in čiščenje vimena • čistilna in dezinfekcijska sredstva •

WestfaliaSurge
www.westfaliasurge.com

ko so bila obujena določila za postaje za prašiče, ki jih je sprejela kranjska kmetijska družba leta 1899. Iz prikazanih pravilnikov lahko razberemo pomen in predpisano strokovno izvajanje rejskih opravil, usmerjanje rabe pasem in pospeševalne ukrepe, ki so bili povezani s subvencioniranjem cene plemenskih svinj in merjascev. V ospredju vsega pa je bila stroka, kar danes pogosto zanemarjamo ali pa jo v celoti prezremo.

5. Sestavki o ureditvi govejih hlevov (10 člankov)

Kranjska kmetijska družba je v Kmetovalcu tudi v letu 1910 objavila razglas o razdelitvi državnih podpor za izboljšanje govejih hlevov. S sestavki o ureditvi govejih hlevov pa je Kmetovalec rejce poučeval. Objavljen je vzorčen načrt za majhen goveji hlev (str. 91-93), načrt vzornega govejega hleva (str. 81-84), k izboljšanju govejih hlevov (str. 99-101), v nadaljevanjih o prezračevanju hlevov (str. 51, 63-65, 73-74), o pravilnem prezračevanju govejega hleva (str. 49-51), o hlevski toplini (str. 15-16), o holanskem (str. 149-150) in ameriškem načinu ureditve govejega hleva (str. 217-218 in str. 229-231 in str. 238-239). Sestavki, ki so vredni ponovnega branja, ker je veliko tehnoloških rešitev uporabnih tudi za današnji čas. Posebej je treba pri tem omeniti sestavek »Molža s strojem« (str. 141-143), ki je predstavil tedanjo novost. Avtor meni, da stroj za molžo še ni za naše razmere, ampak ga le predstavlja kot novost in potrjuje velikanskega napredka v kmetijstvu.

6. Vprašanja s področja živinoreje (glej kazalo)

Kmetovalec je imel vpeljana stalno rubriko za vprašanja in nasvete. V letu 1910 so bralci posredovali 133 vprašanj na področju živinoreje ter štiri na področju mlekarstva. In kaj so bralci spraševali (izbrani primeri vprašanj):

- Kaj je vzrok, da mladi prašiči glodajo les?
- Kako veliki naj bodo svinjaki?
- Ali smem pujskom koj po porodu zobe poščipati?
- Ali je krompir primerna krma za konje?
- Kako velik bodi goveji hlev?
- Zakaj živina raje pije tekočo vodo, kakor vodo iz kapnice?
- Ali ima res svinja tem manj mladičev, kolikor starejša je?
- Kje naj naredim gnojnično jamo?

- Kako naj ravnam s kravo, ki se ne da molzti?
- Kako naj ravnam, da se huda svinja sprijazni z mladiči?
- Kako visoke naj naredim jasli za konje?
- Kako veliko naj naredim gnojnično jamo?
- Ali mora biti gnojšče res obzidano?
- Kako bi se dala na Dolenjskem urediti govedoreja?
- Ali ima lastnik nepotrjenega bikca pravico računati junčevino?
- Kolikokrat na dan je treba krmiti govejo živino?
- Ali je bolje pokladati suho ali skisano krmo?
- Ali smejo biti svinjaki v govejem hlevu?
- Kako se najlaže in najzanesljiveje določi kakovost mleka?

Rubrika »Vprašanja« je bila zelo pomembna možnost za neposredno svetovanje rejcem in pot za prenos znanja. Tudi za današnji čas bi morali podpreti in razširiti take rubrike ter jih umestiti neposredno na internetu. Preskusite svoje znanje in poiščite odgovore na gornja vprašanja.

7. Katere knjige in tiski s področja živinoreje so bile izdani v letu 1910?

Bibliografija slovenskih knjig in tiskov s področja živinoreje, ki so izšle do leta 1945, šteje že 430 enot in je objavljena na DLIB.si (<http://www.dlib.si/?urn=URN:NBN:SI:doc-YM9O9X9P>).

V letu 1910 je bilo natisnjeno:

- Erjavec, Fran. Domače in tuje živali v podobah : slovenski mladini v pouk in kratek čas. [Del 3, Ptice]. (3. natis). Celovec 1910, 294 strani.
- Legvart, Jakob. Koledar za kmetovalca za leto 1911. VI. letnik. Ljubljana 1910, ??? strani
- Ribnikar, Adolf. Poročilo mestnega tržnega nadzornika Adolfa Ribnikarja o poslovanju tržnega nadzorstva v letu 1909. Ljubljana 1910, 13 strani
- Tržno policijski predpisi za prodajo mleka in mlečnih izdelkov. Ljubljana 1910, 6 strani
- Legvart, Jakob. Živinoreja. II. Knjiga: Govedoreja. Ljubljana 1910, 158 strani
- Popravljanje govejih hlevov. Ljubljana 1910, 6 strani
- Pravila Osrednje zadruga za vnovčenje živine in pospeševanje živinoreje v Mariboru, registrirane zadruga z omejeno zavezo. Maribor 1910, 32 strani

ProFarm

KOŠENINA D.O.O.

VSE ZA SILIRANJE na enem mestu

Celovita ponudba prekrivnih materialov

do kvalitetne travne silaže s kvalitetnim prekrivnim materialom

- podfolija debeline 0,04mm za optimalno tesnenje
- silažne folije z 12 meseci UV garancije širine 4,0m do 18,0m - DLG testirana
- široka ponudba zaščitnih mrež in silažnih vreč

dostava na dom - 24 ur

Največja izbira različnih dimenzij silažnih folij

RECK

Agrartechnik

Razmetovalniki travne silaže

Kvalitetno ravnanje in tlačenje silaže s pravo tehniko! Zanesljiv raztros travne silaže v enakomerno debelih slojih zagotavlja optimalen proces fermentacije, ki je predpogoj za doseganje visoke kvalitete silažne krme.

Zahtevajte brezplačni katalog
ProFarm 2010

ProFarm

KOŠENINA D.O.O.

Spodnja Senica 9
1215 Medvode
WWW.PROFARM.SI

Info: 01/3618-303

8. Novosti na področju zakonodaje v letu 1910

V lanskem prispevku smo opozorili na zakon proti mučenju živali, ki so ga sprejeli na tedanjem Štajerskem leta 1909. Letos pa predstavljamo »Zakon o varstvu ptic, ki so koristne poljedelstvu« (izdan dne 20. julija 1910, v deželnem zakoniku za vojvodino Kranjsko).

Uvodoma je v prvem in delu drugega člena zapisano:

Zuvod za preiskavo živil v Gradcu je v zmislu zakona glede prometa z živali pri nekaterih mlekarstvih zadrugah na Kranjskem pregledal vse mleko od zadržnikov, in sodišča so na podlagi tega zakona kaznovala več sto zadržnikov in vrhutega so jim zaračunila ogromne tožbene stroške. Ker po mnenju glavnega odbora vse to postopanje ni bilo pravilno, je glavni odbor sklenil, da se obrne na c. kr. ministrstvo za notranje posle s spomenico, ki se z njo utemeljeno ugovarja proti takemu postopanju in se istočasno naprosi c. kr. kmetijsko ministrstvo za posredovanje, ker tako ravnanje utegne imeti zle posledice za razvitje mlekarstvskega združništva.

Ni kaj dodati! Kot da bi brali zakon o ohranjanju narave ali konvencijo o ohranjanju biotske raznovrstnosti.

V letu 1909 je bil v državnem zakoniku objavljen zakon št. 222. z dne 30. decembra 1909 »Zakon o pospeševanju živinoreje in vnovčevanja živine«, ki je v drugem členu predpisal:

§ 2.

Iz državne dotacije zaklada je vsako leto nakloniti znesek enega milijona kron za pospeševanje vnovčevanja živine, zlasti tudi vnovčevanja klavne živine v zvezi s preskrbovanjem mest z mesom, nadalje izvoza živine, ustanavljanja semnjev za klavno, plemensko in koristno živino, zlasti semnjev za izvozno živino, ter za pospeševanje vnovčevanja živinskih produktov.

Znesek pet milijonov kron je porabiti vsako leto za pospeševanje živinoreje in za povzdigo stanja živine v zvezi z vnovčevanjem živine, ter za dovoljevanje premij za rejo, za olajševanje dobavljanja klaje, pospeševanje kontrole klaje in umetnega gnoja, pospeševanje zavarovalstva živine, podpiranje uredb za pitanje, za združno spečevanje živine, pospeševanje pašništva (planinskih, gorskih, dolinskih in umetnih pašnikov) itd. in ga je za posamezne kraljevine in dežele porabili v razmerju števila glav goved po zadnjem občem štetju živine (zakon z dne 29. marca 1869. l. [drž. zak. št. 67]).

Na osnovi tega zakona je takratni državni zakonik dne 6. aprila 1910 objavil pod št. 66 »Ukaz o ustanovitvi središča za vnovčevanje živine«. Naloge središča so bile v izvrševanju določil

drugega člena predhodno predstavljenega zakona. Če se sprehodimo skozi predpisane pospeševalne naloge, potem si lahko le želimo, da bi imeli tako središče tudi danes. V Mariboru so bila še isto leto objavljena: Pravila Osrednje zadruge za vnovčevanje živine in pospeševanje živinoreje v Mariboru, registrirane zadruge z omejeno zavezo. Napreden, strokoven in moderen pristop, vreden posnemanja.

Misli na koncu

Spoznali smo strokovni utrip na področju živinoreje pred sto leti in poudarimo, da je veliko zapisanega v Kmetovalcu aktualno tudi v današnjem času. Bibliografija objavljenih del na področju živinoreje je bila bogata in strokovno pestra. Za osrednji članek tega letnika Kmetovalca smo izbrali sestavek: Kdo je umen živinorejec ali živinorejec sploh?. Kakor smo že zapisali, Gustav Pirc, ki je avtor tega sestavka, je že pred sto leti stavil na znanje in usposobljenost, kar velja za osnovo dobre in gospodarne živinoreje tudi v današnjem času. V zakonu o živinoreji (2002) je sicer dan velik poudarek usposabljanju, a so ta določila praktično razvrednotena s pravilniki, ki določajo za posamezna šolanja in usposabljanja skromna in premajhna števila ur ter nedorečena in neuskkljena vsebina. Zelo zanimiva je bila tudi rubrika Vprašanja in predlagamo, da bi tudi za današnji čas morali podpreti take rubrike, najboljše neposredno na internetu, kar bi spodbudilo stalno usposabljanje in učenje, v prvi vrsti pa mladih naslednikov, ki jim moderne tehnologije niso neznanne. V letu 1910 je bilo na področju živinoreje izdano 7 knjig in tiskov. Opozorili pa smo tudi na izdajo »Zakon o varstvu ptic, ki so koristne poljedelstvu«, ki je primerna osnova za ohranjanje narave in biotske raznovrstnosti s koristnimi spodbudami še posebej v letu 2010, ki je posvečeno Biotski raznovrstnosti.

Tudi letos želimo na koncu opozoriti, da je v Sloveniji v polnem razvojnem zagonu slovenska digitalna knjižnica (dosegljiva na spletnem naslovu: <http://www.dlib.si/>), kjer so neposredno dostopne nekatere kmetijske serijske publikacije in slovenske strokovne knjige na področju živinoreje. Ta knjižnica bodočnosti je vsak dan bogatejša in znanje je vse bolj neposredno dostopno vsem, ki to le hočejo. In hoteti bi morali vsi: rejci, strokovnjaki, učitelji, študenti, dijaki in vsi drugi. Vseživljensko učenje je nujna potreba in stalna naloga. Kliknite na DLIB.si in zajemite s polno žlico.

prof. dr. Andrej Šalehar, zaslužni profesor, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Domžale